

הקדמת המעתיק

ר' שלמה אבן איוב לס' המצות הנעתק על ידו לל' עבר
תקנתיה ע"פ ב' כ"י אני הצעיר משה שטיינשניידער.

הנה ידוע שס' המצות לרמב"ם נעתק בזמן קצר ע"י ג' מעתיקים
הלא הם ר' אברהם בר חסדאי ור' שלמה אבן איוב בבדרש ור"מ אבן תבון,
וכבר הארכתי בכל הנוגע לזה בספרי על ההעתקות העבריות אשר זכיתי
להוציא לאור בשנת תרנ"ג (עמוד 927 והלאה), ולא ארצה להכפיל ענינים,
ואוסיף כאן מעט דברים. — בשנת תרנ"ג קבלתי בהשתדלות אחד מתלמידי
העתק ההקדמה הזאת אשר העתיקה ר' ראובן Spizzichino מכ"י וואטיקאן
אורבינו 30 ועל פיה כתבתי תוכן ענינה בקצור בספרי הנ"ל (ע' 928),
והוספתי שלפי השערתי שנת ה' אלפים, הנכפלת כאן, חסרה וצריכה תקון
הוספה קצת, מפני שלא מצאנו העתקה אחרת לר' שלמה זה קודם שנת ה"א
י"ד, ובמה שמצאנו בהקדמת ס' המצות על המעתיקים הראשונים נתחזקה
ההשערה הזאת, ואפשר שהיה חסרון זה בכ"י הראשון אשר ממנו נעתקו
האחרים המעטים שיש להם ההקדמה. ההעתק מכ"י וואט' נשתבש בהרבה
מקומות ע"כ השתדל ידידי ר"א בערלינער שיושלח העתק מתוקן ממני בקצת
מקומות ע"פ השערה לבד לעיר מינכען ושם היטב הבחור החשוב יעקב
הירשינגער לציין כל השנויים הנמצאים בכ"י מערצבאכער 24. והנה כמעט
כל התקונים שהשערתי נמצאים שם בגוף הספר וכל הספיקות נתבררו ע"י
כ"י זה, והקורא יודה להמציין הנזכר לטובה. אבל אני לא ציינתי המלות
החסרות באחד מב' כ"י (אשר סימנם V. M.) ושמתי כל מה שנראה לי
מתוקן בגוף הספר והשנויים בהערות, אך השמטתי לגמרי השנויים אשר
באמת הם שבושים נראים לעין. ואם הנחתי מקום להתגדר, אחשוב שלא
יהיה בענין נכבד. כתבתי בחדש שמרבים בו בשמחה, תרנ"ד, ואקוה שאשמח
הקוראים במנה זאת.

אמר שלמה בר' יוסף אבן איוב הספרדי ז"ל. הספר הנכבד הזה הגיע
לידי בשנת חמשת אלפים ליצירה בחדש תשרי ואני בעיר המהוללה
העיר ⁽¹⁾ בדר"ש יכוננה האל, לטובת עמו ישראל, ומצאתיו מחובר בלשון
ערב הברו הרב הגדול המובהק רבינו משה בן הרב הגדול הדיין ר' מיימון
זצ"ל לאמת ⁽²⁾ מניין המצוות אשר מנה בתחלת ספרו הגדול אשר קראו
משנה תורה, כי ידע בחכמתו כי אחרי מותו יקשו עליו המקשים, ויחלקו
לראשים, לפי שלא נמשך ⁽³⁾ במנינו למצות אחר מנין החכמים אשר קדמוהו,

⁽¹⁾ בעיר M. ⁽²⁾ לאמתהו V. ⁽³⁾ V כוסיף: לענינו, אמנם נראה שהוא מוטעה ומתוקן
ע"י המלה הבאה: במנינו.

כי לפעמים הוא מונה במצות מה שלא מנו הם ולפעמים הוא מחסר ממנינם כמו שיראה זה המעיין בספר הגדול ההוא, וקרא שם הספר הזה ספר המצות ושם בתחלתו ארבעה עשר עיקרים טובים ומבוארים הראה בהם בראיות ברורות שאין ראוי למנות המצות כי אם על צד שמנאם הוא בספרו הגדול הנזכר, והוא זוכר אחר העקרים (ההקדמות M) ההם כל המצות עשה מהם ולא תעשה כל מצוה ומצוה בפרטה מהם והוא מודיע מהות המצוה ואיכות עשייתה (העשה שבה V) או ההזהר מעשות ומגיד באיזו מסכתא מן התלמוד ובאיזה פרק ממנה נתבארו משפטיה כל מצוה ומצוה ומביא ראיות גם כן על רוב המצות מספרי וספרא ומכילתא, וכאשר עיינתי בו ונועמתי מתק ניבוי, והכרתי טוב טעמו ויושר נתיבוי, וראיתי גודל מעלתו, ועוצם תועלתו, הגדתי עניניו במספר ותוספת דברים אל הרבנים הגדולים החכמים האצילים, הם הנכבדים אשר מעולם אנשי השם חכמי העיר בדרש. וישרו דבריו מאד בעיניהם ושמהו בו שמחה גדולה ושאלו ממני ופצרו בי מאד להעתיקו אליהם ללשון ⁽¹⁾ הקודש. ויאמרו אם תעשה זה כמה יהיה שכרך הרבה, ונרך לעד לא יכבה, כי מחלוקות רבות גדולות תסיר מבינינו, וקושיות רבות תעביר מקרבנו, והלא תראה כי מקצת גדולי חכמי הארץ הזאת הקשו על הרב הגדול במנין המצות אשר מנה, ואלו ראו ספרו זה והבינו ראיותיו ומליו, אולי לא היו מקשים עליו. ועוד היום בינינו חולקים על דבריו ובהם מפקפקים. ויהי הם מדברים אלי יום כדברים האלה ואני הייתי כמתמהמה והנה מצאתי תשובות שאלות לרבינו הרב המחבר ובתוכם תשובת שאלה אחת לו וזה שאחד מאנשי בבל שלח לו ספרו וחלה בו פניו להשיב לו ספר משנה תורה ללשון ערב מפני שהאיש ההוא לא היה מבין לשון הקדש. והרב הגדול ז"ל ענה אתו שחלילה לו מעשות כן אבל אמר שאם היה לו פנאי היה משיב ספר פרוש המשנה וספר המצות שחבר בלשון (מלשון V) ערב אל לשון הקדש. ונראה כי לא היה לו פנאי כי לא השלים דבריו. ובראותי זה ועדין החכמים הגדולים פוצרים בי להעתיק הספר הזה הכריחתיני אהבתם הרבה, וכבודם שהמה עלי חובה, ולמען השלים גם כן כונת הרב המחבר ז"ל. והתאפקתי למלאות תאותם ולעשות רצונם ובקשתם, עם היותי יודע שכל מעתיק דוחק נפשו ולוחץ, ומשים עצמו כמטרה לחץ, וידוע הוא כי דרכי ההעתקה שני דרכים, הדרך האחד הוא שיעתיק המעתיק מלשון אל לשון אחרת ענין הדברים ותוכן המאמרים ויעשה לשון ברצונו ותאותו, כפי אשר תשיג יד הבנתו, וזו הדרך היא משובחת ונכונה, לכל יודעי בינה, ובה בחרו הנבונים הקדמונים ⁽²⁾ אם יהיו המעתיקים חכמים, והדרך השני הוא שיעתיק המעתיק מלשון אל לשון אות באות מלה במלה, לא יטה ימין ושמאל מן המסלה, וזאת הדרך אם ⁽³⁾ יש בה שלמה ומנוחה, איננה כהראשונה משובחת, מפני שיש בה ענינים קשים

⁽¹⁾ בלשון M. ⁽²⁾ בחרו הקדומים M. ⁽³⁾ אשר V.

ו כ ב ד י ם, ואף על החכמים השרידים, וכל שכן המעתיק מלשון ערב אל לשון עברי שייצר לו לפעמים הלשון ותקצר יד המליצה ויחפש בלשון הקדש תיבות ושמות לדברים אשר בידו ולא ימצא, ויצטרך להחליף שם בשם ודבר בדבר, למען ימצא תכונת הדבר. ועוד יקרא למעתיק בזה הדרך משמרו לבלתי יחטיא כונת המחבר שלא ישנה הדבר, ותהיה גם כן בעבור זה מליצתו לפעמים בלתי צחה, ואם היא בלשון המועתק ממנו ערבה ונכונה, ויחשוב המעיין בדברים כי זה מפני מיעוט ידיעת המעתיק והסכל ופתיאותו יחזיק, אבל¹) עם כל זה בחרו בה החכמים האחרונים והניחוה נחלה לבנים להיותה דרך נקלה ופשוטה²), והתפישה על המעתיקים בה בענין ההעתקה מעוטה, כי אם יעתיקו מלה במלה אות באות וימצא בהעתקה טעות ושגיאות השגיאה תהיה תלויה במחבר הדברים, והמעתיקים יהיו נקיים ופטורים, ואף גם המעתיק באחת מאלה הדרכים, ואם ישמר פיו מחטא, ולשונו כל יכלתו משטא, לא ימלט משייטבו דבריו בעיני אנשים וישרו, ובעיני אחרים ירעו ולא יכשרו, ולמה לו לשום עצמו למטרה, כל הרוצה לירות אותו ירה, זה ישבח דבריו וזה יגנה, זה יקלל וזה יכנה. אבל אמנם לכבוד האל ותורתו ולכבוד החכמים הגדולים הנזכרים ולמען הפץ רצון הרב הגדול המחבר ז"ל ולהראות לכל משכיל תועלת הספר דחקתי עצמי, ונשיתי שכמי, לסבול עול המקנאים, וחרפת הכשנאים, והעתקתי הספר כפי יכולתי כיד אלהי (הטבה?) אתי³) אות באות תיבה בתיבה. לכן אם תמצא בו לפעמים המליצה בלתי רחבה, או בלתי צחה וערבה, ידע המעיין כי זאת היא הסבה. והשלמתי אותו בחדש ניסן שנת חמשת אלפים ליצירה, שבה לאשר לו עוז וגבורה. ואם יחשדוני המעינים בספר הזה⁴) יחשבו לי עון בדמותם כי אני העתקתי אותו באחרונה ושאני באתי בגבול החכמים הנכבדים אשר העתיקוהו גם כן חלילה לי מלפרוע מוסר ולהחטיא פי ובשרי כי אם הייתי המעתיק האחרון היה זה ממעשה השנאה, ומדת הקנאה, ועדי בזה החכמים אנשי אמת חכמי העיר בדרש, ואינני אומר זה להשתבח להתפאר, כי אם להתנצל ולהגיד האמת ולבאר, והצורך הביאני עד הלום. והיה זה שלום.

א. א. א.

¹) הכל V, וצ"ל סכל? ²) אל הכטח יותר נוטה M. ³) כפי כונתי כידי שהוא הבנה אתי V, שניהם משובשים. ⁴) ואל V.

